

BORAVAK U VRŠCU I DRUGI SUSRET S TITOM

Oslobođenjem Beograda 20. oktobra 1944. godine, i 1. krajiška brigada je okončala višednevne žestoke okršaje u širem rejonu Avale protiv vrlo jake grupacije njemačkih snaga pod komandom generala Štetera. Po naređenju Štaba 5. divizije, brigada se toga dana u popodnevnim časovima uputila u Beograd, gdje je zakonačila. Već sutradan u ranim jutarnjim časovima krenula je u pravcu Dunava kod porušenog pančevačkog mosta, odakle se drvenim čamcima raznih veličina prebacila na lijevu obalu i nastavila pokret preko Pančeva za Vršac.

Drug Tito se već tada nalazio u Vršcu, gdje je iz rumunskog grada Krajove stigao 16. i boravio do 25. oktobra 1944. godine, kada je prešao u oslobođeni Beograd.

Vijest da se drug Tito nalazi u Vršcu brzo se pročula kroz brigadu - zapravo sutradan po njenom dolasku u ovaj lijepi grad žitorodnog Banata. Starim borcima su odmah navirala sjećanja na prvi susret, 25. septembra 1942. godine, u oslobođenom Jajcu, pa su se, očekujući ponovno viđenje s voljenim maršalom, neizmjereno radovali i osjećali posebno počastvovanima. A oni mladi, u prvi mah u nevjerici, brzo su se uklopili u opštu atmosferu vedrog raspoloženja i neopisive radosti. Počelo je da vri kao u košnici. Tito će običi brigadu - šaputalo se među borcima - a očekuje se i svečani defile brigade ispred zgrade u kojoj je boravio, zajedno sa dijelom Vrhovnog štaba i Centralnog komiteta KPJ, kao i predsjednikom kraljevske vlade u Londonu dr Ivanom Subašićem. Tako je i bilo.

Kako je i zašto baš 1. krajiška upućena u Vršac? O njenim susretima s Titom i zadacima u toku jednomjesečnog boravka postoji više svedočanstava.

U knjizi JOSIP BROZ TITO, „Sabrana djela, tom 24, str. 88 piše:

»JOSIP BROZ TITO,
VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ,
PEKU DAPČEVIĆU
KOMANDANTU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ
16. oktobar 1944.
(Vršac)

Pošalji mi hitno preko Bele Crkve za Vršac jednu od najboljih jakih brigada, eventualno krajišku. Potrebna mi je da očistim Vršac od švapskih stanovnika. Ako smatraš mogućim, mogao bih ja doći negdje bliže tamo da se sastanemo i razgovaramo o raznim pitanjima. Ako ne možeš ti, onda neka Crni dođe kod mene direktno ovdje. Neka traži u parku u sanatorijumu generala Kornjejeva. Držite ovo u tajnosti.»

I dalje, u istoj knjizi i tomu, str. 98 piše:

»JOSIP BROZ TITO,
VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ,
PEKU DAPČEVIĆU
KOMANDANTU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ
17. oktobar 1944.
(Vršac)

Za brigadu ću poslati preko Bele Crkve do Dunava kamione. Bilo bi dobro da ovamo dođe brigada one divizije koju ćemo najprije kompletirati artiljerijom i naoružanjem. Oružje za diviziju je već stiglo.»

Tokom višegodišnjeg istraživanja i pripremanja istorijske građe za knjigu JOSIP BROZ TITO, Sabrana djela, istoričar Milovan Dželebdžić, u svom prilogu za ZBORNIK SJECANJA PRVE KRAJIŠKE PROLETERSKE BRIGADE, tom 2, str. 401 piše:

»Na osnovi ovog Titovog naređenja i izražene želje da to, po mogućnosti, bude neka od krajiških brigada, štab Prve armijske grupe se, posle konsultovanja sa najodgovornijim starešinama Pete udarne divizije, odlučio da u Vršac, na taj specijalni zadatak i po naređenju Vrhovnog komandanta, odmah nakon oslobođenja Beograda uputi Prvu krajišku NOU brigadu (komandant potpukovnik Stevo Rauš, politički komesar major Petar Simurdić). To je bila jedna od elitnih krajiških jedinica i prvoformirana brigada naroda slobodarske Bosanske krajine. Ona je u toku NOR-a, na svom dugom ratnom putu, u više navrata izvršavala izuzetno odgovorne zadatke, i to tako uspešno da je nekoliko puta pohvaljivana od Vrhovnog štaba NOVJ, uvek uživajući visoko poverenje Vrhovnog komandanta. Otuda to što su nju za ovaj specijalni zadatak izabrali general Dapčević i pukovnik Morača nije bilo nimalo slučajno...«

Povodom 40. godišnjice obilježavanja boravka druga Tita u Vršcu, novosadski dnevni list DNEVNIK, u seriji zapisa od 1. do 19. oktobra 1984. godine, autora Ljubu Vukmanovića, urednika lista, objavio je više novih i autentičnih podataka i sjećanja vezanih za taj period, u kojima je, između ostalog, napisano:

»Komandant I krajiške Stevo Rauš i komesar brigade Petar Simurdić pričali su mi letos u Vršcu da su toga jutra, 23. oktobra, pozvani kod Vrhovnog komandanta.

- Tito nas je lepo primio i u kraćem razgovoru najviše se interesovao za po-jedinosti iz borbi u Beogradu - kaže Rauš. — Tada je rekao šta su zadaci naše bri-gade. Tri su glavna. Najpre, da čistimo teren od mogućih diverzantskih nemačkih grupa i folksdojčera koji su za vreme okupacije naneli zlo Vršćanima. Naredio je da borce pripremimo za prijem novog naoružanja, dobijenog SSSR, i pojačamo vojnu i političku nastavu. To je bilo neophodno zbog velikog priliva novih, mladih boraca - za dva poslednja meseca primili smo preko hiljadu, a tih dana je stiglo i oko 400 dobrovoljaca iz Vršca i okolnih mesta. Tražio je da odmah organizujemo krojačke, obučarske i druge radionice, da se brigada dobro obuče i obuže, da bude spremna za borbe na sremskom frontu, a s njom i mladi borci iz Banata. Tito je na-redio: u svemu što budemo radili, moramo stalno i čvrsto da sarađujemo sa Narod-nim odborom, komitetom Partije i drugim organima u Vršcu, što smo mi već i činili.

Rauš i Simurdić zamolili su Tita do poseti brigadu, on je to prihvatio, pa su komandant i komesar požurili da se pripreme za doček Maršala, a želeli su da mu pripreme i večeru. Ali, Rauš pamti to veče po - neprijatnosti.

- Ispred kasarne čekali smo gotovo sat, a Maršala nema. Već se uveliko smra-čilo. Verovali smo da je sprečen, da ne može doći, pa smo otišli u štab brigade, u obližnjoj kući. Kad, dotrča kurir, viče: »Maršal u brigadi!«

Potrčali su iz sve snage. Bruka: Tito već posetio razdragane borce prvog bata-ljona, a štaba brigade još nema! Rauš nam priča:

- Svim tim zbunjen, raportirao sam drugu Titu, rekao šta se dogodilo i izvinio se. Nasmejao se i nije nas ukorio, a mogao je. Borci su oduševljeno pozdravili Tita i mnogi su ga tada prvi put videli...«

I dalje, u »DNEVNIKU« piše:

» - Ako me sećanje ne vara, mislim da je Maršal pozvao Simurdića i mene 24. oktobra - pričao nam je Rauš. - Znam da je prethodne večeri bio u poseti brigadi. Želeli smo da mu priredimo večeru i to rekli Rankoviću da mu prenese. Maršal nam je rekao: rado bi s nama večerao, ali ima razgovore sa Subašićem Tada samo i sa-znali da je on tu, u Vršcu. A sutradan ujutro, kad smo došli kod druga Tita, on je tražio da pripremimo defile brigade: od centra Vršca, da dođemo u tu ulicu. Sa pro-zora kuće Maršal i Subašić posmatraće brigadu dok bude tuda prolazila. Naredio je da se dobro pripremimo - uredimo odeću, obuću, oružje. Da nam strojevi korak bude najbolji.

Rauš i Simurdić požurili su u brigadu. Simurdić pamti da je Tito tada rekao za Subašića: »Neka vidi naše borce i njihovo oružje koje su oteli od Nemaca.« Kra-jišnici su se obradovali defileu: ponovno će videti Tita. A pošto će s njim biti i pred-sednik kraljevske vlade iz Londona, zapeli su da se pokažu u najboljem svetlu - neka vidi ko su partizani! Čitavo pre podne uvežbavali su strojevi korak, a nisu se štedeli.

Sa Raušem i Simurdićem, letos smo bili u vršaćkoj Ulici Dorđa Smederevca, ispred kuće u kojoj je boravio Tito. Sa živim sećanjem na taj neobični događaj od pre 40 godina, Rauš nam je ispričao:

- Taj naš defile ispao je odlično! Lepo opremljeni, odlično naoružani od ratnog plena, prošli smo ovom ulicom složnog i čvrstog koraka. Na levom krilu brigade, sve sami mitraljezi, oteti od Nemaca! Na prozoru su stajali Tito i Subašić i pozdrav-ljali nas s osmehom i mahanjem ruke.

Defile pamti i Dragovan Sepić (tada šef kabineta dr Subašića - dopunio S.S.). Seća se: to poslepodne padala je kiša, ali ona nije omela vojnike u njihovoj želji da opravdaju očekivanje maršala Tita.

- Jedinica je išla u zbijenom redu i složnog koraka tako dobro da je delovalo impresivno - pričao nam je Sepić. - To je bila prava vojska! Možete misliti kako se osećao čovek koji je iz Londona, iz emigracije, došao u svoju zemlju. Moram da ka-žem, čitav boravak u Vršcu ostavio je na mene dubok utisak.

I Krajišnici pamte Vršac i Vršćane po lepom. Za mesec dana, koliko su tu ostali, prisko su sarađivali, pogotovo što je oko 400 mladića došlo u brigadu.

- Dobrovoljci su dolazili iz Vršca, Plandišta, Mileticeva i drugih mesta, a bili su iz redova svih naroda i narodnosti toga kraja - priča nam Simurdić. - Ojačana, bolje naoružana, obučena i obuvena, brigada je iz Vršca otišla na sremski front. Ve-liko broj boraca iz Banata poginuo je u bitkama brigade u završnim operacijama za slobodu zemlje, pa je to još više učvrstilo, naše prijateljstvo. Njega sada neguje sek-cija I krajiške u Vršcu.«

Dani u Vršcu su bili prijatni, nezaboravni i duboko ostali u sjećanjima svih pri-padnika brigade. Ako se ima u vidu da je brigada, u sastavu svoje divizije, od svog trećeg pohoda u Srbiju - 3. avgusta 1944. godine kada je kod Slatine forsirala Ibar - stalno bila u pokretu i neprekidno vodila teške i naporne borbe na Kopaoniku, u Kuršumlji, na Jastrepču, u Užicu, Arandjelovcu, Smederevu, beogradskoj opera-ciji protiv bugarskih i njemačkih fašista, četnika, nedicevaca, Ijotičevaca, belogar-dejaca - punih sedamdeset devet dana - onda se lako može zaključiti koliko je bo-ravak i odmor u Vršcu, uz sve ostale pogodnosti, bio dobrodošao.

Značajno je istaći i održavanje masovnog mitinga 7. novembra, povodom ob-ilježavanja 27. godišnjice velike oktobarske socijalističke revolucije, što prikazuju naredne ilustracije, a isto su tako ovjekovječne i druge aktivnosti: pokreti na poli-gon, izvođenje obuke, skupovi boraca, prevoz čamcima i željeznicom, snimci grupa boraca, pojedincima i posljednji u životu pred završne operacije za oslobođenje zemlje, iz tog relativno kratkog, ali zaista nezaboravnog perioda.

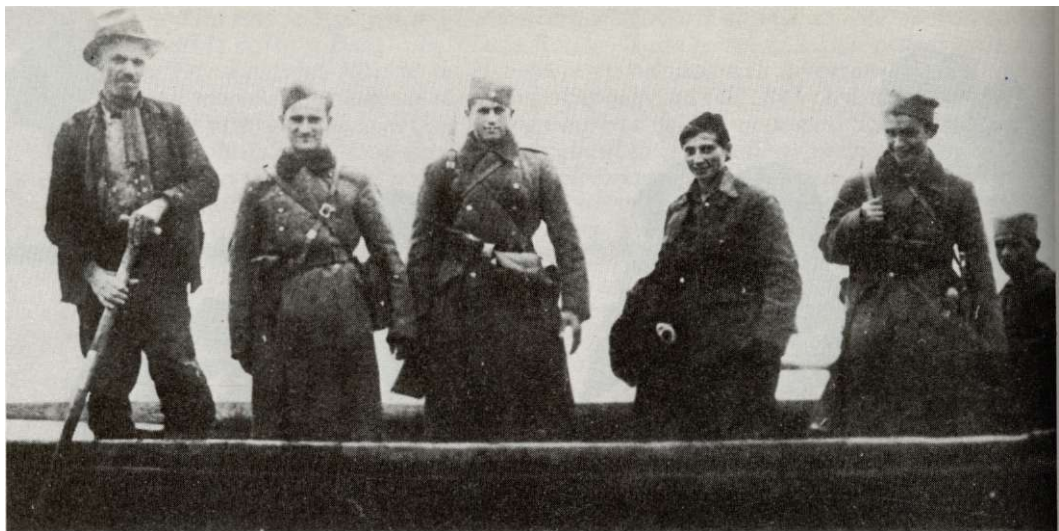
Na putu iz Beograda za Vršac prebacivanje preko Dunava obavljeno je drvenim čamcima raznih veličina u blizini porušenog pančevačkog mosta. Za krajišnike bilo je to novo iskušenje. Dunav širok, čamci mali i »nesigurni«, a sa plivanjem »nisu u dobrim odnosima«. Pa ipak, sve se dobro završilo. Na slici zdesna nalijevo: sjede - Joco Stefanović, Đuro Vukobrat, Dobrosav Sobot, ispred njega Milenko Kovačević, dok se između njih »ugnijezdio« mališan Novo Anđić, kurir, prvoborac sa Kozare, da se, u slučaju kakve »nezgodice«, tek toliko nađe među rijetkim Krajišnicima koji znaju plivati. Beograd, 21. oktobra 1944. godine.

Detalj prilikom prebacivanja preko Dunava, Beograd, 21. oktobra 1944. godine.

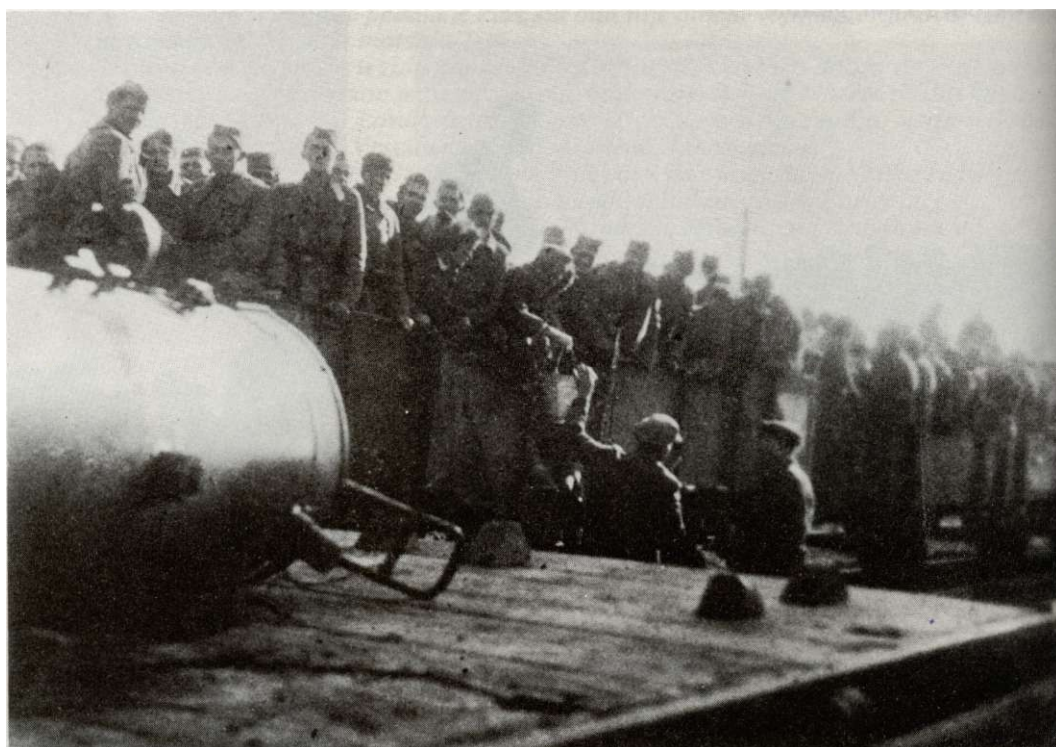
Čamac je ukrcan do posljednjeg mjesta i prebacivanje je otpočelo. Na snimku se mogu prepoznati Stole Kuzmanović, Sadija Hamedović, Golub Nešković i drugi borci. Beograd, 21. oktobra 1944. godine.

U čamac se ukrcavaju borci 1. bataljona. Na slici, slijeva nadesno: Rade Radonjić, komandir čete (poginuo 30. 12. 1944), Milivoje Stojaković, Dobriia Đurović Boba i Pero Lazić. Beograd, 21. oktobra 1944. godine.

Kolona brigade maršuje od Pančeva prema Vršcu, 21. oktobra 1944. godine.

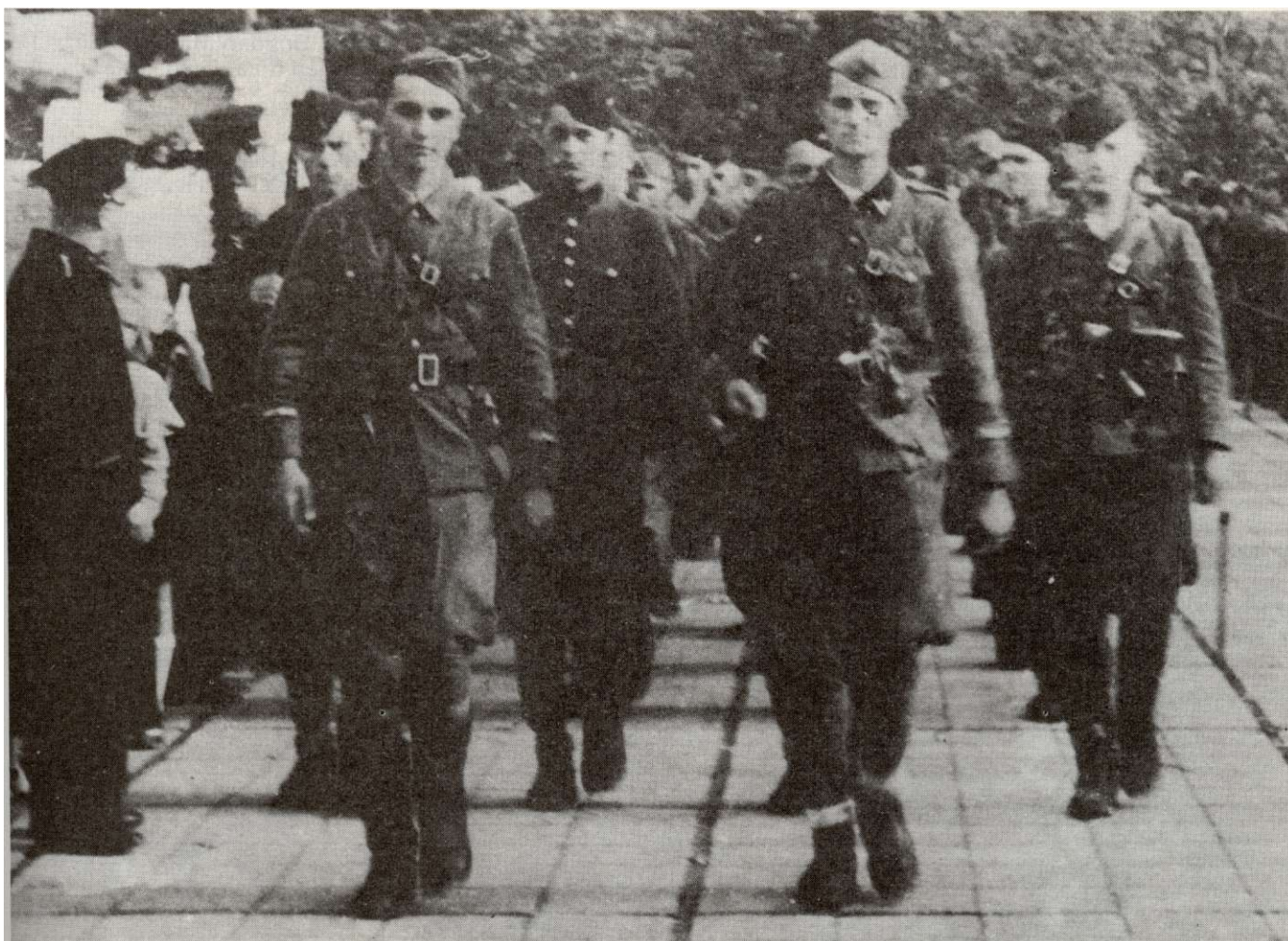
Od Banatskog Novog Sela do Vršca brigada se prebacila željeznicom, a snimak prikazuje dio kompozicije sa borcima ukrcanim u otvorene vagone. Banatsko Novo Selo, 21. oktobra 1944. godine.

Za borce 1. bataljona boravak u Vršcu potrajao je samo nekoliko dana, jer su odmah poslije toga upućeni u Pančevo radi izvršenja posebnih zadataka. Na snimku je štab 1. bataljona sa grupom boraca u otvorenom vagonu, ali u »komfortnijim« uslovima, jer je bilo dovoljno mjesta i za sjedenje. Vršac, oktobra 1944. godine.

Borci 1. bataljona u svečanom defileu ulicama Pančeva. Na slici su borci 1. čete, na čijem čelu čvrstim vojničkim korakom gaze Bogdan Malbašić, zamjenik političkog komesara (lijevo) i Živko Radak, politički komesar čete (desno). Pančevo, oktobra 1944. godine.

Gradani Pančeva svečano su obilježili dolazak 1. bataljona i za tu priliku priredili miting. Na slici su borci bataljona skupa s narodom i omladinom, a desno od zastave mogu se prepoznati Živko Radak, Bogdan Malbašić, Uroš Bosiljčić, Milan Dragič, komandir čete (poginuo 17. 1. 1945) i drugi borci. Snimak načinjen u Pančevu, oktobra 1944. godine.

Poslije izvedenog zanimanja, okupio se jedan vod 3. čete, 1. bataljona sa svojim vodnikom Đurom Brodarcem (čući drugi zdesna), a lijevo od njega je Stojan Panić (poginuo 11. 12. 1944). Pančevo, novembra 1944. godine.

Čišćenju naoružanja poklanjala se velika pažnja i stalno se vodilo računa da ono bude u ispravnom stanju. Snimak prikazuje dijelove 3. čete, 1. bataljona sa svojim ličnim naoružanjem, koje su prije toga detaljno pregledali, očistili i podmazali. Pančevo, novembra 1944. godine.

Grupa boraca 1. bataljona u Pančevu, novembra 1944. godine. Na slici, s lijeva nadesno: čuče - Dobroslav Šobot, Joco Stefanović, Uroš Bosiljčić, stoje - neidentifikovan borac, Dobrila Stefanović-Boba i Čedomir Siljegović (poginuo decembra 1944).

Za vrijeme jednomjesečnog boravka u lijepom banatskom gradu Vršcu načinjen je i najveći broj snimaka, jer su za to postojali svi uslovi: borci na okupu u kasarni, školi i pojedinim stambenim zgradama. Bio je to u neku ruku j odmor - bez stalnih pokreta i borbi - a filmskog materijala u izobilju. Snimak prikazuje grupu boraca, na kojem su, slijeva nadesno: Đurađ Šobot, Nikola Beronja, Borko Milanović, Bogdan Malbašić, neidentifikovan borac (drži titovku iznad glave), Ilija Rauš Ičo, Đurađ Pandža i Mirko Turić, zamjenik političkog komesara brigade. Vršac, | oktobra 1944. godine.

Grupa boraca 1. krajiške brigade u Vršcu, oktobra 1944. godine. Na slici su identifikovani Joca Milin (drugi zdesna stoji) i Sadija Hamedović (peti zdesna stoji), a prvi slijeva kleči Branko Krtinić.

Na slici, slijeva nadesno: David Solomun, Milan Soldat (poginuo 23. 12. 1944) i Mile Lukić Bucko. Vršac, oktobra 1944. godine.

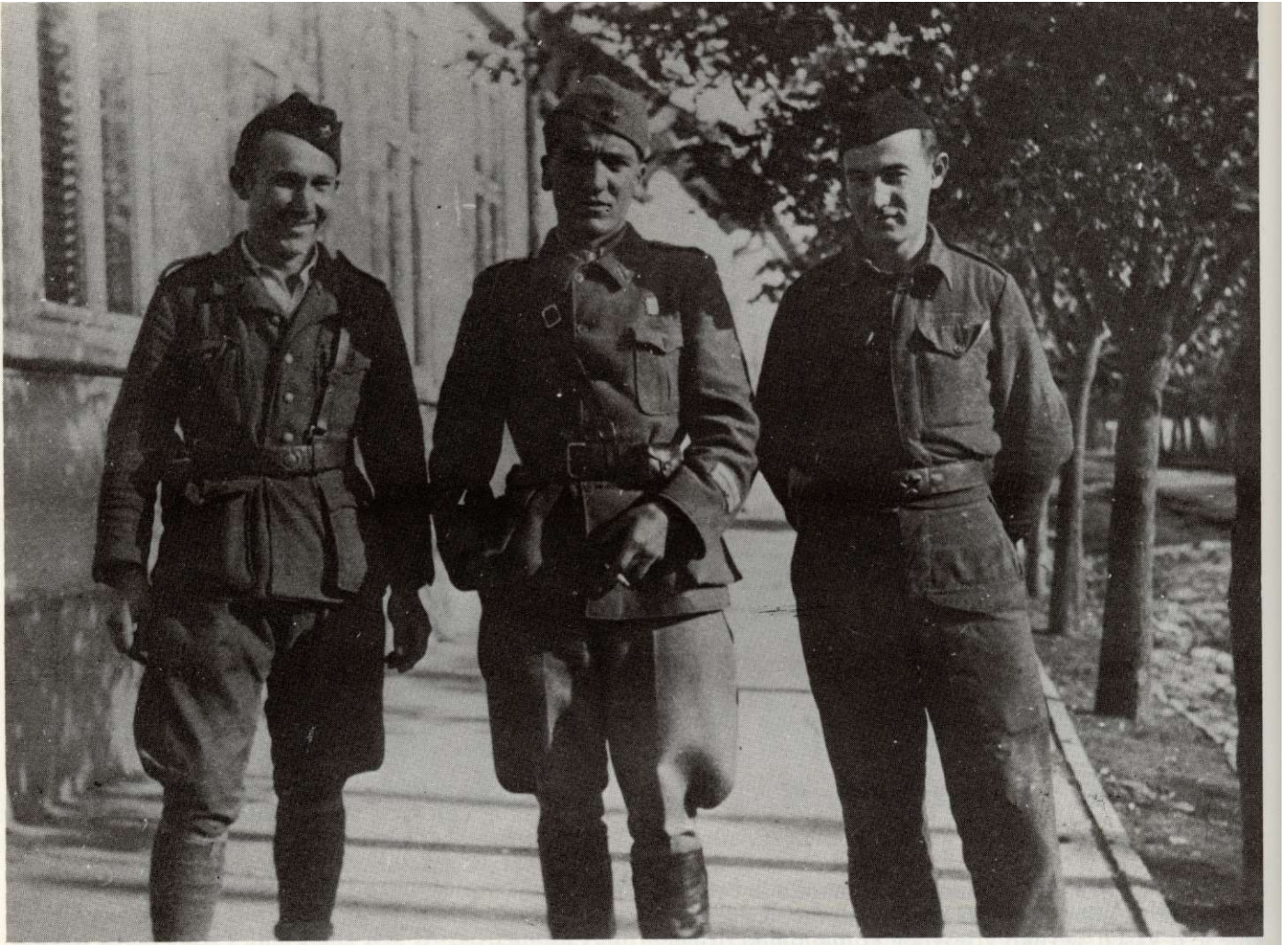
Četvorica Krajišnika, svrstanih u komandu 2. čete 4. bataljona, na čijim grudima sijaju »Spomenice 1941«, koje je u Vršcu, iz ruku vrhovnog komandanta druga Tita lično primio komandant brigade Stevo Rauš, narodni heroj. Slijeva nadesno: stoje - Mile C. Banjac, komandir čete (poginuo 26. 4. 1945), Lazo Matijaš, zamjenik komandira, Mile T. Banjac, politički komesar, a naprijed sjedi Mihajlo Jasnić, zamjenik političkog komesara. Vršac, oktobra 1944. godine.

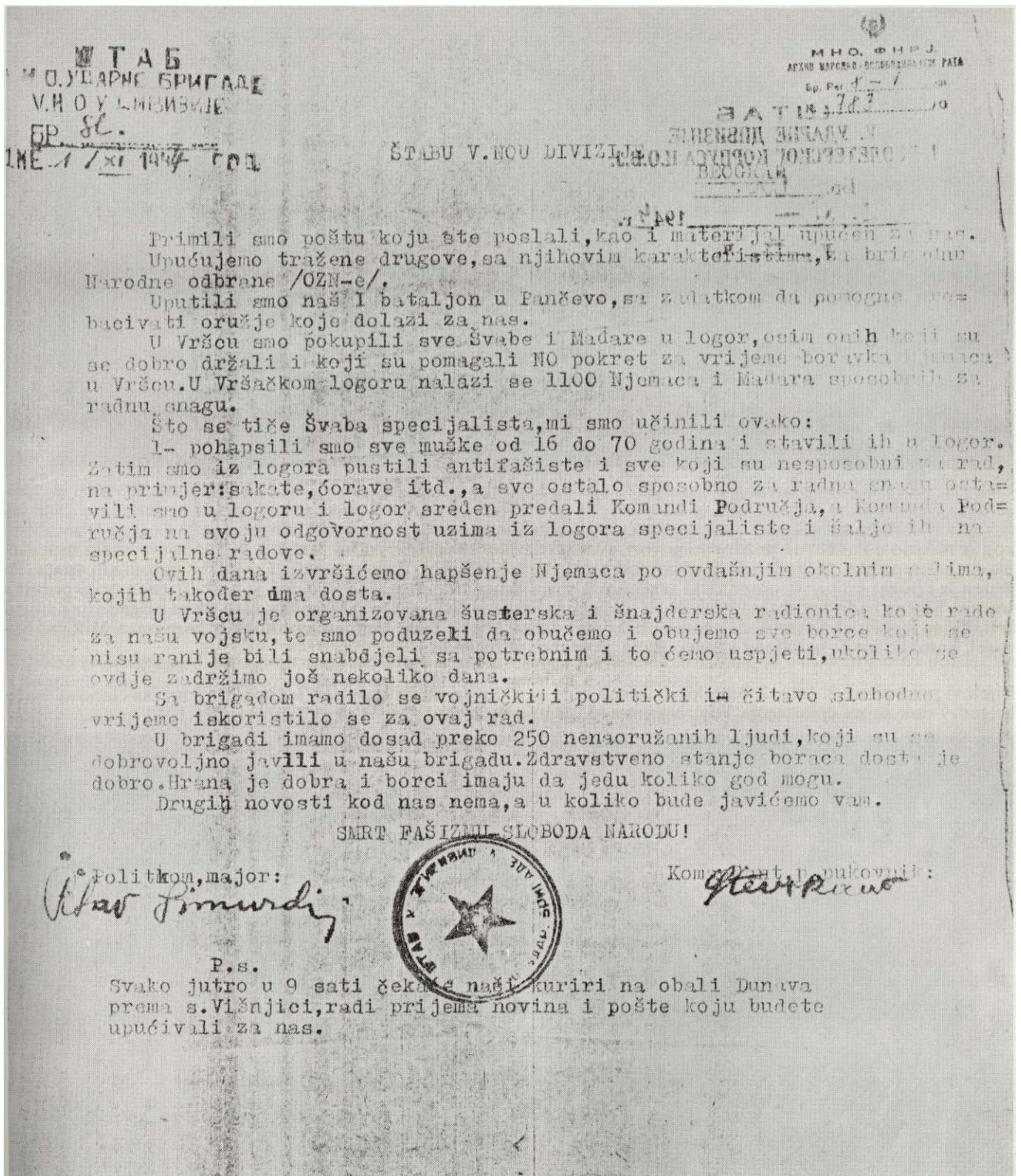
Trojica prezimenjaka Novakovića iz sela Risovca kod Bosanskog Petrovca, starih ratnika u brigadi, slijeva: Jovo, politički delegat voda, Vojo, zamjenik komandira čete i Branko, komandir voda (poginuo 22. 12. 1944). Vršac, oktobra 1944. godine.

Milena Nikolić; borac, sa saborcima iz 4. bataljona Žarkom Samaržijom (desno) i Boškom Lučićem (lijevo). Vršac, oktobra 1944. godine.

Petar Simurdić, politički komesar brigade sa Ljubišom Zarićem (desno) i Sibiinom Vučkovićem (lijevo), vrsnim zanatlijama metalske struke, koji su neumorno radili na opravi naoružanja brigade. Vršac, oktobra 1944. godine.

Komandant brigade Stevo Raus, Slobodan Spegar Spego, sa jednim od foto-aparata pri snimanju detalja u dvorištu stambene zgrade gdje je bio smješten Štab brigade. Taj trenutak je ovjekovječio Ante Baljak, načelnik Štaba brigade. Na snimku su još Milenko Kovačević, Ilija Latković i Vaso Kojić Vrbljanac (prvi zdesna). Vršac, oktobra 1944. godine.

U okviru svečanog obilježavanja 27. godišnjice pobjede velike oktobarske socijalističke revolucije, u Vršcu je 7. novembra 1944. godine održan miting, uz učešće brigade, dijela jedinica Crvene armije, pionira, omladine i naroda iz Vršca i okolnih mjesta. Na trgu, u centru grada, održani su: svečana smotra postrojene brigade (bez 1. bataljona koji se nalazio u Pančevu), pozdravni govori, svečani defile i zajednički ručak. Vršac je tog dana svečarski izgledao. Slavile su se velike pobjede i krupni uspjesi partizanskih jedinica, Crvene armije i ostalih savezničkih snaga. Izveden je i bogat kulturno-umjetnički program i razne druge manifestacije. Na slici je Štab brigade prije početka smotre. Slijeva nadesno: stoje - Pero Đurić, delegat iz Štaba 5. divizije, Cvijo Mazalica, član štaba brigade (tek stigao iz Italije sa liječenja), Savan Kesić, zamjenik komandanta, Mirko Turić, zamjenik političkog komesara, Milorad Novosel, komandant 3. bataljona i Stevo Rauš, komandant brigade.

Dijelovi postrojene 3. čete, 2. bataljona, ispred koje stoji Jovan Mrda Garonja (leđima okrenut iza članova Štaba brigade) dok su na čelu stroja Vojo Novaković i Drago Solomun Crni. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi postrojenog 3. bataljona. Prva dvojica u stroju su Ilija Bujić i Gojko Radanović Gojkan, dok su ispred stroja dvojica boraca iz 2. bataljona - lijevo Aleksa Čeran (na sremskom frontu teže ranjen, uslijed čega su mu amputirane obje noge) i Jovan Stojanović Colin. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi postrojenog 4. bataljona, a ispred svoje čete stoji Miloš Kovačević Milošina, sa oznakama čina poručnika i do njega Ilija Cup, politički delegat voda. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi postrojene čete pratećih oruđa, ispred koje stoji Savo Marin, komandir. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi postrojene zaštitne čete, među kojima se mogu prepoznati Novo Anđić, Jasim Ramić, Bogdan Malbašić, Miodrag Dojković, zatim Mile Ševo, komandir i Drago Čeranić, politički komesar čete u 4. bataljonu. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Pioniri, omladina i građani Vršca i okoline, sa transparentima u rukama, izašli su na glavni trg da zajedno sa borcima 1. krajiške svečano obilježe praznik pobjede socijalističke revolucije Sovjetskog Saveza. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi stroja 2. i 3. bataljona. Na slici, slijeva nadesno: stoje ispred stroja - Jovan Mrda Garonja, komandir čete, Ljuban Vojnovič, zamjenik komesara 2. bataljona i Boško Vašalić, komesar 2. bataljona (poginuo 17. 1. 1945), dok se u prvom stroju mogu identifikovati Milojka Vukadinović (poginula 17. 1. 1945), Ljubica Subotić (poginula 17. 1. 1945), Ibrahim Međedović, Košta Knežević, Gojko Ličina, Vojo Novaković, Drago Solomun Crni, Đurica Matić i ostali borci ovih bataljona. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Postrojeni dijelovi brigade u očekivanju početka vršenja smotre. U prvom stroju četvrti slijeva stoji prvoborac Dušan Kragulj (poginuo kao politički komesar čete 19. 4. 1945. godine). Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dio stroja brigade (snimak iz drugog ugla) ispred kojeg su pioniri sa zastavicama i ostali Vrščani. Na čelu stroja 2. bataljona vidi se brigadna vojna muzika, tek što je formirana, pretežno iz okolnih sela (Mesić, Vlajkovac, Ritiševo, Vojvodinci, Kuštilj, Malo Središte, kao i iz Glogonja kod Pančeva) i grada Vršca. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Pogled na stroj s čela 3. i 4. bataljona. Na slici, s lijeva nadesno: Vojo Radišić, komesar 4. bataljona, Jovo Raković, komesar 3. bataljona, Milan Šobot, komesar 1. čete 3. bataljona i Milan Lajić, komandir iste čete (poginuo 25. 12. 1944. godine). Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi stroja brigade očekuju početak smotre. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dio stroja brigade pred početak smotre. U sredini Slobodan Špegar Špego u razgovoru sa Garu Kalmanom, profesionalnim fotografom iz Vršca, koji je sa tog mitinga načinio mnogo snimaka, a u fotografskoj radnji Komande mjesta razvijao filmove i izrađivao sve fotose, koje su snimali foto-amateri iz brigade tokom boravka u gradu. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi stroja brigade, a na snimku se mogu identifikovati mnogi borci, kao što su: Dragan Narandžić, Radojka Vukadinović, Ljubica Subotić, Ilija Bujić, Jovan Stojanović, Vojo Novaković, Drago Solomun, Milan Kovačević Seja, Jela Rokvić, Lazo Matijaš, Mile Ševo, Drago Čeranić, Danica Mičić i mnogi drugi borci. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dijelovi stroja 3. i mitraljeske čete 3. bataljona. Šesti slijeva Ranko Radošević, komandir (drži automat ispred sebe) i Mirko Kecman, komesar mitraljeske čete. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Posljednje pripreme i dogovor članova Štaba brigade pred početak smotre, a isto to čini i Vaso Sadžak, komandant 2. bataljona (lijevo) u razgovoru s komandirom čete Jovanom Mrđom Garonjom. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Tačno u 10 časova fanfare brigadne vojne muzike najavile su početak smotre, a borci u stroju i članovi Štaba brigade zauzeli su stav »mirno«. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Članovi Štaba brigade su počeli sa smotrom. Na čelu čvrstim vojničkim korakom gazi Stevo Rauš, komandant brigade, narodni heroj, a iza njega koračaju: Petar Simurdić, politički komesar, Savan Kesić, zamjenik komandanta, Cvijo Mazalica, član Štaba, narodni heroj, Mirko Turić, zamjenik komesara, Pero Đurić, zvanični delegat Štaba 5. divizije i Vaso Sadžak, komandant 2. bataljona. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Pogled iz drugog ugla na stroj brigade za vrijeme smotre. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Detalj sa smotre pri nailasku članova Štaba brigade ispred 3. bataljona. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Detalj sa smotre pri nailasku članova Štaba brigade ispred 4. bataljona. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Sa svečano ukrašenog balkona pozdravni govor drži Petar Simurđić, politički komesar brigade. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Borci u stroju slušaju govor svog komesara. Na slici, slijeva nadesno: Franjo Traup, komandir (rudar iz Kaknja), Đurađ Šobot, Golub Nešković Učo, rukovodilac propagandne sekcije, Ante Baljak Učo, načelnik Štaba brigade, Vaso Kojić i Boško Miljuš. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dio stroja intendanture i zaštitne čete ispred svečano ukrašenog balkona. Na slici se mogu prepoznati Manojlo Miljatić Brko, Drago Goronja, Ana Stakić-Đuja, kao i ostali borci. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Borci 4. bataljona slušaju pozdravni govor. Prvi slijeva Mišo Kačar, vodnik voda. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Po završetku mitinga i prvog dijela svečanog programa, brigada je prodefilovala glavnom ulicom do kasarne, gdje je održan zajednički ručak. Snimak prikazuje defile jedinica. Na čelu je brigadna vojna muzika ispred koje korača Hinko Nekvinda, instruktor, a prvi zdesna pored muzike je profesor Milan Vlajin, dirigent. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Defile boraca 1. krajiške glavnom ulicom. Naprijed su dijelovi jedinica 2. bataljona. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Borci jedinica 3. bataljona u defileu. Pored stroja korača Lazo Knežević Dragi, komandir čete. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Defile boraca glavnom ulicom. Na čelu su jedinice 4. bataljona. Pored stroja korača Božo Čulić Čule, komandir čete. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Jedinice 4. bataljona defiluju glavnom ulicom. Pored stroja korača Mile Banjac, komandir čete.

Zaštitna četa na čelu stroja za vrijeme defilea. Pored stroja korača Franjo Traup, komandir čete. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Na začelju stroja prodefilovala je omladina s transparentima u rukama i pjesmom na usnama. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Stroj 4. bataljona, s 1. četom načelu, pristiže krugu kasarne. Prvi zdesna Arsenije Lisinac, komandir voda, a u drugom redu, sa oficirskim oznakama na rukavu, Božo Andrija, politički komesar čete. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Dolazak jedinica 2. bataljona u krug konjičke kasarne, gdje je priređen zajednički ručak. Za drugarice: Milojku Vukadinović (lijevo) i Ljubicu Subotić (desno) bio je to, na žalost, posljednji defile u životu, jer su obadvije poginule istog dana u borbi na sremskom frontu - 17. januara 1945. godine. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Vršćanke i njihove susjetke iz okolnih sela pomažu borcima u serviranju hrane za zajednički ručak. Iza njih posmatraju Đuko Ivanović, zamjenik intendant-a brigade (desno) i Boris Abramović, poznati bombaš brigade. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Članovi Štaba brigade u razgovoru s dvojicom oficira Crvene armije, koji su kao gosti učestvovali na zajedničkom ručku. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Kao u ratnim uslovima, tako i sada, komandant i politički komesar brigade Stevo Rauš (lijevo) i Petar Simurdić (desno) prvo su obišli sve borce, pa se tek onda uputili na određeno mjesto za zajednički ručak. Njima u susret žurno korača Đužo Raca, komandant 4. bataljona, a sasvim desno stoji profesor Milan Vlajin, dirigent brigadne vojne muzike. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

I žustri komandant pozadine Dušan Jeftić, po svojoj nadležnosti obilazi bogato napunjene trpeze, kako bi se još jednom, na licu mjesta, uvjerio kako su njegovi potčinjeni intendantsi sproveli ovu zamašnu organizaciju. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Borci 2. bataljona za trpezom. Na slici, zdesna nalijevo: sjedi - Salko Muslimović (poginuo 17. 1. 1945), iznad njega stoji Boško Vašalić, politički komesar 2. bataljona (poginuo 17. 1. 1945), a krajnji lijevo stoji Dragoljub Kićema. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Mjesta namijenjena za zvanice još se nisu popunila. Sa desne strane sjede trojica predstavnika vršačke narodne vlasti, među kojima je, prvi slijeva ing. Vojislav Radović. Sa lijeve strane Dušan Jefić, kombinovanim jezikom, maternjim i ruskim, časka sa dvojicom oficira Crvene armije. Na snimku se vidi i Mika Pavlović, referent saniteta brigade, koji svojim objektivom snima zanimljive detalje s te svečanosti. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Prema raspoloženju boraca »na položajima« za trpezom, moglo bi se zaključiti da su ih mještani i intendanti dobro opskrbili i - ugodno iznenadili. Na snimku se mogu prepoznati: Uroš Vujičić, Desanka Popović, Bogdan Mutić, Savo Marin i ostali borci. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Vrijedni intendanti, zajedno sa organima narodne vlasti, pobrinuli su se da se poslije dobrog ručka popije i neka čaša piva, što je bio prvi i jedini slučaj tokom cijelog ratnog puta brigade. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Omiljeno kozaračko kolo razvilo se u centru grada, što su Vršćani isprva radoznalo posmatrali, pa su se ubrzo i sami, naročito omladina, priključili Krajišnicima. Na slici, slijeva nadesno: igraju u kolu - Đurađ Gavranović, Pantelija Došen Pancov, jedan od najboljih izvođača pjesama za ovu igru, Savo Marin, Petar Simurdić, Milorad Novosel, Stevo Rauš, oficir Crvene armije, Pero Đurić i drugi borci. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

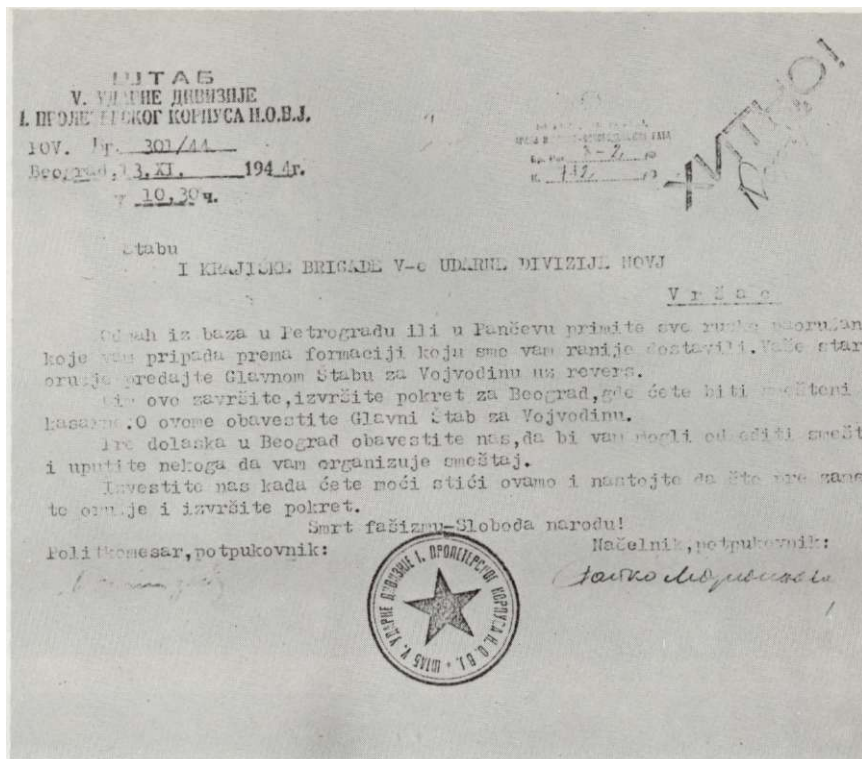
Trojica Suvodolčana (okolina Smedereva) našla su se poslije izvođenja vojne obuke i ovjekovječila taj susret. Na slici, slijeva nadesno: Borislav Petrović Bone, Nikodije Đorđević (poginuo 11.4. 1945) i Mihajlo Stanković. Vršac, novembra 1944. godine.

Grupa kurira Štaba brigade. Na slici, slijeva nadesno: Nikola Samardžija, Ilija Latković, Joso Pranjić (poginuo 17. 1. 1945), Novo Anđić, Pero Damjanović, Mile Radanović, Đurađ Pandža i Herceg. ... Novembra 1944. godine u Vršcu.

Dio zaštitne čete, s porcijama u rukama, prije dijeljenja ručka. Na slici, slijeva nadesno: Sretko Mutić, Drago Stojanović, peti Miodrag Dojković i sedmi Mahmud. ..., porijeklom Palestinac, koga su, kao pripadnika engleskog Ratnog vazduhoplovstva, kod Kopaonika četnici uhvatili. U borbama na tom području oslobodili su ga partizani i u brigadi je ostao do kraja rata. Vršac, novembra 1944. godine.

Ovaj mališan, sigurno najmanji rastom i najmlađi borac-kurir u brigadi, ostao je, na žalost, neidentifikovan. U brigadu je stupio, po sjećanju nekih boraca, negdje pred oslobođenu Beogradu. Ali zato snimak o njemu mnogo govori... Vršac, novembra 1944. godine.

Sovjetski oficir, okružen nepreglednom masom naroda i boraca, uz pratnju brigadne vojne muzike, pokazuje vještine u izvođenju njihove popularne igre »kazačok«. Vršac, 7. novembra 1944. godine.

Grupa boraca brigade. Na slici slijeva nadesno: stoje - Dušan Jeftić, Đurađ Ivanović Đuko, Slobodan Spegar, Stole Kuzmanović, neidentifikovan borac, čuče - Miroslav Mijatović, Sadija Hamedović, Boris Abramović, Jasim Ramić i Savka Šobot. Vršac, novembra 1944. godine.

Grupa boraca iz čete pra-tećih oruđa. Na slici, slijeva nadesno: stoje - Smilja Ugrenović, Dane Škundrić, neidentifikovan borac, Uroš Vujičić, politički komesar čete i Cedo Solomun, sjede - Stevo Dukić (poginuo 21. 4. 1945), neidentifikovan, Danica Vila i Pero Zorić (poginuo 9. 12. 1944). Vršac, novembra 1944. godine.

Grupa starješina 3. bataljona u pauzi za vrijeme izvođenja vojne obuke. Na slici, slijeva nadesno: stoje - Milan Glušica, Dušan Kecman, Milorad Novosel, Ilija Bujić, Janko Jeličić i Košta Curguz Kojo (poginuo kao komandir čete 5. 4. 1945), kleče - Vlado Cvetanović, Đuro Vojvodić, (poginuo kao politički komesar čete 19. 4. 1945), Dušan Vujnović i Lazo Knežević. Vršac, novembra 1944. godine.

Grupa boraca brigade. Na slici, slijeva nadesno: stoje - neidentifikovan borac, Đurađ Šobot, Nikola Beronja, Pero Damjanović, Mirko Turić, Mile Radanović, Petar Simurdić, Borko Milanović, Đurađ Pandža, Ilija Latković, neidentifikovan, Joso Pranjić i Pero Đurić, kleče - neidentifikovan borac, Đorđe Savić, Novo Anđić i djevojčica Nada... Vršac, novembra 1944. godine.

Rijetka se prilika ukazala većoj grupi pripadnika brigadne intendanture da se okupe i zajednički fotografišu. Na snimku se mogu identifikovati: Đuro Simurdić, politički komesar intendanture, Manojlo Miljatić, Sibin Vučković, Dragomir Daljević, Drago Goronja i ostali borci. Vršac, novembra 1944. godine.

Štabu V-e NOV Divizije

Malszim se u Pančevu i jutroć sam primio naredjenje koje ste poslali radi prijema oružja u brzi u Petrogradu. Baza iz Petrograda preselila se djelovima u Beograd-Pančeva a nešte male materijale ostale je u Petrogradu.

Štab baze malazi se u Beogradu u Platnari Vladi Ilića. Ja sam bio sa drugovima iz štaba baze i oni na osnovu ovih vaših naredjenja nemogu ništa izdati od oružja na brigadu nege su nas uputili evake:

1/ Da se vi povežete sa načelnikom artiljerije štaba kerpusa pukovni - kom Vladišenkem, da on izda raspis sta brigada treba da primi od naoružanja i potrebna trebevanja na kakeva oni izdaju te oružje. Same evake mećim me primiti potrebne oružje. Drugovi iz štaba baze kažu da na ovaj raspis koj ste vi nama poslali ranije nemogu izdati oružje nege samo na raspis načelnika artiljerije Vineskog štaba i načelnika artiljerije kerpusa sa njihovim potpisom

Čim stignu ovi raspisi i trebevanja od načelnika artiljerije kerpusa mićeme meći edmah primiti oružje za brigadu.

Kake sam vam sineću pisao da mi nećeme meći naše stare oružje predati glavnom štabu Vevjedine nege ćeme iste predati ovoj bazi iz koje primime nove oružje.

Radi donešenja ovih trebevanja i raspisa upućujeme zastavnika druga Djuku koji će očekati kod vas dok sve bude svršeno, a čim se on povrati mićeme edmah primiti oružje i po svršenom izvestiti vas kake bi mogli znati dan kada ćeme se prebacivati preko Dunava.

Za sve ove kake se prima oružje iz baza trebeje znati vaš načelnik naoružanja i prema tome poslati na vrijeme potrebna trebevanja sa potpisima koje baza traži, a ne evake da se već osam dana trčka po Dunavu i pristanima a ništa se desad nije učinilo.

Ukelke nam u teku sutrašnjeg dana stignu ova trebevanja i raspisa mićeme za dva dana meći primiti sve oružje. Oružje koje se nalazi u Pančevu treba hitne da se prebacuje za Beograd ali je saobraćaj na Dunavu potpuno nemoguć i sada je prebacivanje zastale štete je mest na Tamišu perućen a na Dunavu stalno Rusi prebacuju svoje jedinice i materijal. Biće vrlo teško prebaciti brigadu i materijal preko Dunava ako se nebi sa štabom kerpusa predio dan i vrijeme za prebacivanje brigade i njenog materijala.

U sinećnjem depisu javio sam vam kake stoji stvar sa mobilizacijem konja i kola nate nam desad još niste ništa odgovorili te je potrebno da nam odgovorite i pošaljete ovlaštenje na osnovu kojega bi mi mogli mobilisati potrebne konje i kola.

Smrt fašizmu--Slemeda na redu!

Dana 15-XI-44 g.

Komandant, p. pukovnik:

Posljednji zajednički snimak šestorice Krajišnika (rat su preživjela samo trojica). Slijeva nadesno: stoje - Nikola Obradović, neidentifikovan, Jovo Brklačić i Ilija Brkić (poginuo 17. 12. 1944), kleče - Dušan Adamović (poginuo 26. 4. 1945), i Stojan Dukić (poginuo 23. 12. 1944). Vršac, novembra 1944. godine.

Na slici, slijeva nadesno: Košta Ćurguz Kojo (poginuo 5. 4. 1945), Janja Mirković, Milica Lovre i Milenko Skakić. Vršac, novembra 1944. godine.

Grupa boraca i starješina 3. čete, 2. bataljona, za vrijeme kratkog odmora poslije izvođenja vojne obuke. Na slici, slijeva nadesno: sjede - Košta Knežević, Jovan Stojanović, Dmitar Šelemba i Slavko Đukić, leže - neidentifikovan borac, Vojo Novaković i Ćiro Zrnić. Vršac, novembra 1944. godine.

Grupa boraca 3. bataljona. Na slici, slijeva nadesno; stoje - Mara Kecman, Milan Kovačević Seja, Stevo Mandić i Janja Mirković, a naprijed sjedi Lazo Knežević. Vršac, novembra 1944. godine.

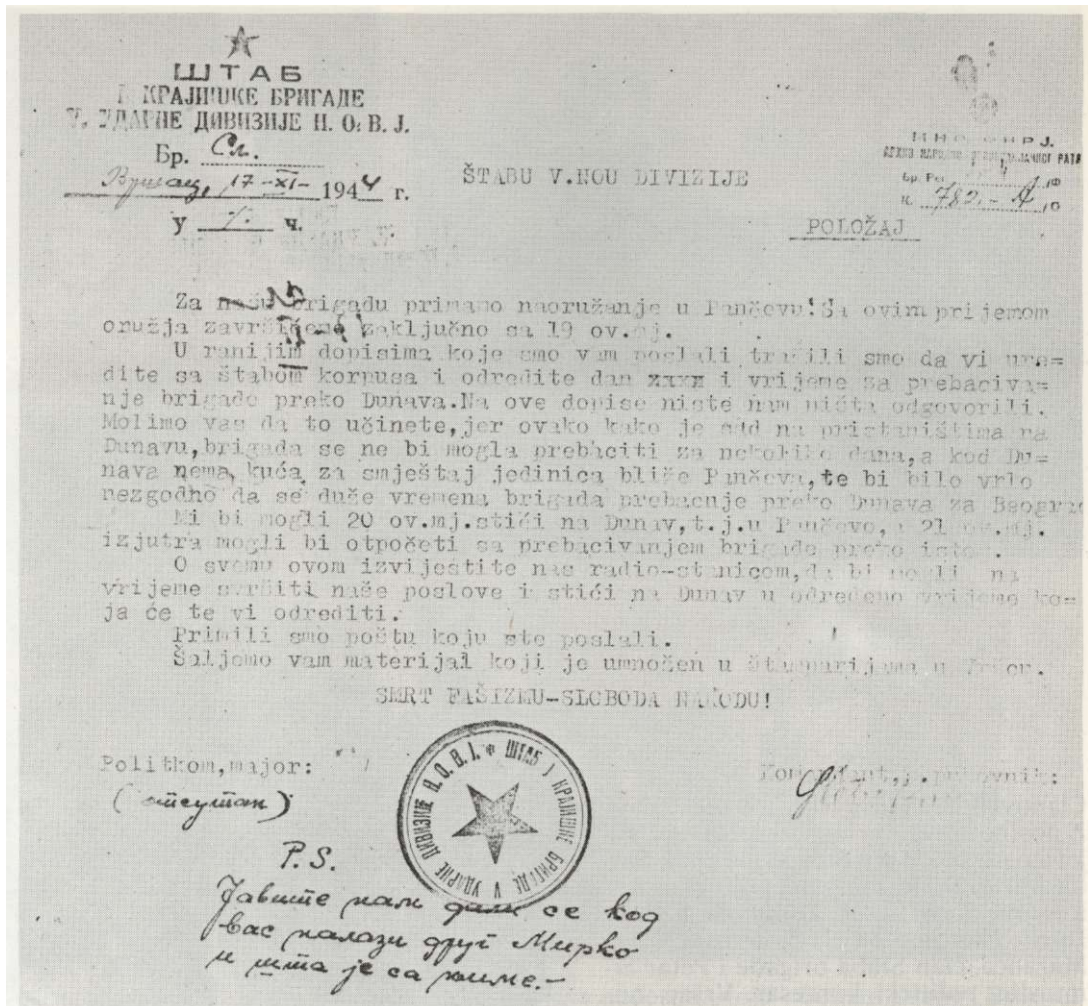

Grupa boraca brigade u krugu konjičke kasarne u Vršcu, novembra 1944. godine. Na slici, prvi slijeva stoji Marko Tramošljanin, a u tom redu identifikovani su još i - Drago Goronja, Đurađ Ivanović Đuko, Nikola Samardžija, Bogdan Mutić, Veljko Zorić, Radomir Baškot Raja, a u prvom redu mogu se prepoznati Nikola Marčeta, Rasim Karić, Dragomir Daljević...

Na slici, slijeva nadesno: stoje - neidentifikovan borac, Milinko Rakić, Bogdan Malbašić, Ilija Latković, Milica Aleksijević-Milja, Đorđe Savić, Desa Marković, Franjo Traup, Tina Barbužanović, Ante Strpić, Narandža Lukić-Naka i Sretko Mutić, kleče - Joso Pranjić, Đuro Šobot, Murat Kusturica, Novo Anđić i Boško Miljuš. Vršac, novembra 1944. godine.

Na slici, slijeva nadesno: Nikola Marčeta, Veljko Zorić, Dušan Jeftić, komandant pozadine 1. krajiške brigade, neidentifikovana drugarica i Đurad Ivanović Đuko. Vršac, novembra 1944. godine.

Na snimku se vide detalji sa izvođenja vojne obuke jedinica 3. bataljona, sa dvojicom komandira četa - Lazom Kneževićem (lijevo) i Milanom Kovačevićem (desno). Vršac, novembra 1944. godine.

Članovi Štaba 1. krajiške brigade, u pauzi poslije održanog sastanka. Na slici, slijeva nadesno: Ante Baljak, načelnik Štaba, Mirko Turić, zamjenik političkog komesara, Stevo Rauš, komandant, Pero Đurić, član politodjela 5. divizije, Cvijko Mazalica, član Štaba brigade i Petar Šimurdić, politički komesar. Vršac, novembra 1944. godine.

Jednomjesečni boravak u Vršcu ostavio je kod svih boraca vrlo lijepe i trajne uspomene. Pored svih pogodnosti koje su Vrščani pružili 1. krajiškoj brigadi, susret s Titom dao je poseban pečat cjelokupnom boravku. Snimak prikazuje ukrčanu željezničku kompoziciju pred polazak za Beograd i dalje na sremski front i završne operacije za oslobođenje zemlje. Vršac, novembra 1944. godine.

Trojica Krajišnika, ratnih drugova od prvih dana formiranja brigade. Na slici, slijeva nadesno: Dušan Radić, Draško Popović i Gojko Ličina. Beograd, novembra 1944. godine.

Na slici, slijeva nadesno: stoje - Osman Džajić i Božo Ličina, sjedi - Đuro Knežević Bosnić. Beograd, novembra 1944. godine.

Četvorica Kozarčana, boraca 3. bataljona. Na slici, slijeva nadesno: Pavle Stanivuković Pavlica, Bogoljub Zrnić, neidentifikovan borac i Petar Mutić. Mali Pavlica, kako su ga od milošte zvali, u momentu slikanja imao je 14 godina starosti, a iza sebe već dvije godine teških ratnih dana i nejačkim nogama prepješačenih oko 20.000 kilometara. Beograd, novembra 1944. godine.

Grupa ranjenih boraca brigade u divizijskoj bolnici (Sesta muška gimnazija), koji su nakon ozdravljenja krenuli na sremski front u sastavu svoje brigade. Na slici, s lijeva nadesno: leže - Cvijo Sadžak i Slavko Pecikoza, sjede - Svetozar Basrak (poginuo 10. 12. 1944), Nikola Čurguz (poginuo 17. 1. 1945), Mićo Jakovljević, Milan Lajić (poginuo 25. 12. 1944), Milan Dragić (poginuo 17. 1. 1945) i intendant bolnice, stoje - neidentifikovan borac, Đuro Knežević Bosnić, Gojko Kondić Jaran, Ljubica Priča (poginula 23. 12. 1944), neidentifikovan borac, drugarica Blanka... (iz diviz. boln.), Boško Stojanović, Gojko Mataruga i neidentifikovan borac. Beograd, novembra 1944. godine.

U oslobođenom Smederevu organizovani su prihvati i liječenje ranjenika, koji su svoju krv proliili u teškim borbama za oslobođenje Beograda i drugih okolnih mjesta, među kojima su i borci 1. krajiške. Na slici, s lijeva nadesno: Dane Raca, neidentifikovan, Živojin Mijatović Žika, Milorad Košpić Lujan i Stevo Đaković. Smederevo, oktobra 1944. godine.

Grupa boraca sanitetske čete 1. krajiške brigade, slijeva nadesno: Branislav Stanić, Lazo Čučković, Rade Marčetić, Milan Mirković, Boško... (veterinar) i Miodrag Jovanović. Bograd, novembra 1944. godine.

Viđanje rana u oslobođenom Mladenovcu. Među ranjenicima je i Branko Rokvić, komandir čete u 1. bataljonu (prvi slijeva). Mladenovac, novembra 1944. godine.

Četvorica Šumadinaca, pripadnika 1. krajiške brigade. Slijeva nadesno: stoje - Arandel Arandelović, Božidar Čirić, Svetomir Pajić, a ispred njih kleči neidentifikovan borac. Beograd, novembra 1944. godine.

Dvojica crvenoarmejaca u susretu s borcima 1. bataljona poklonili su Živku Bačiću, kuriru, ovu fotografiju s posvetom. Beograd, 27. novembra 1944. godine.

Faksimil posvete s prethodne fotografije.

27/xi.44
 Шта Врховно командовање
 својем се савезницима
 дјучу партизану из војска
 Ђивку Бадићу Миливоје
 од Миливоје Трушковић
 и Миливоје Арсенијевића

Tokom novembra 1944. godine u oslobođeni Beograd počeli su pristizati oporavljeni i izliječeni ranjenici iz Italije. Ovaj snimak je načinjen u Gravini u Italiji, neposredno pred povratak u Jugoslaviju, na kojem slijeva nadesno stoje: Nedeljko Vujatović i Rajko Stupar (upućeni kao ranjenici) i ispred njih Nada Vujatović (upućena kao bolničarka).

Grupa boraca u Beogradu, novembra 1944. godine, pred polazak brigade na sremski front. Na slici, slijeva nadesno: neidentifikovan borac, Milan Drobac, Nikola Drobac Nidžo, Marko Kesić i Dragan Bokan.

